

Výroční zpráva Psychologického ústavu AV ČR za rok 2002

1. Vědecká činnost pracoviště a uplatnění jejích výsledků

a) stručná charakteristika vědecké činnosti pracoviště;

Pracovníci ústavu řešili v roce 2002 výzkumné úkoly vyplývající a) z výzkumného záměru ústavu (AV 0Z7025918), b) badatelského projektu K 9058117 -Identita, zdraví a zpracování informací v otevřené společnosti zařazeného do Programu rozvoje badatelského výzkumu v klíčových oblastech vědy č. 17: Současná česká společnost a otázky evropské integrace, c) 13 grantových projektů (GA ČR, GA AV ČR, Evropská komise, OSF- Step by Step CR)

1. Psychologie osobnosti

V rámci výzkumu **celoživotního vývoje osobnosti** byla podle očekávání zjištěna značná stabilita bazálních osobnostních rysů: cca 50 % variability v současném měření lze vysvětlit na základě měření před dvaceti lety. Jako moderátory stability (osobnostní charakteristiky přispívající k dlouhodobé stabilitě osobnosti) byly identifikovány otevřenost vůči zkušenosti, která stabilitu snižuje, a jasnost sebepojetí, která stabilitu osobnosti zvyšuje. V oblasti narativního modu organizace zkušenosti byla provedena analýza schémat reprezentace životního směřování (čáry života).

V oblasti výzkumu **struktury osobnosti** a ověřování pětifaktorového modelu osobnosti na české populaci jsme se zabývali možnostmi diagnostického využití české verze osobnostního inventáře NEO-Five Factor Inventory. Byly provedeny výzkumy jak v rámci české populace (srovnání struktury osobnosti učitelek s ženami jiných profesí), tak transkulturní studie (srovnání úrovně jednotlivých rysů osobnosti u českých, polských a slovenských adolescentů).

K tématu **demokratické osobnosti a občanských postojů** byla zpracována přehledová studie mapující problematiku obav spojených s přechodem k demokracii v České republice. Srovnání s ostatními zeměmi (Rusko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Litva) vyznívá pro Českou republiku pozitivně: české obavy bývají mírnější, méně často se vztahují k ekonomice a jsou vyvažovány silným přesvědčením o pokroku v demokratickém procesu. Dále bylo provedeno mezikulturní porovnání občanských demokratických tendencí (ČR, Slovensko, Bulharsko, Bělorusko)- čeští respondenti projeví v postojovém dotazníku spolu se Slováky v průměru vyšší politickou sofistikovanost a menší míru podrobnosti než Bulhaři a Bělorusové.

V oblasti výzkumu utváření **jáských struktur** a jejich funkcí v organizaci osobní zkušenosti a zaměřenosti osobnosti jsme se věnovali metodologické přípravě výzkumu hodnot. Průběžně pokračoval výzkum sociálních axiomů a utváření stylů identity u adolescentů, vznikla **monografie o psychologii náboženství**.

2. Kognitivní psychologie

- 1) Bylo dokončeno souhrnné zpracování učení o **mentální reprezentaci a mentálních modelech**, které bude uveřejněno jako knižní monografie v roce 2003.
- 2) Výzkum **narativního modu** strukturace zkušenosti. Teoreticky je téma zakotveno Brunerovým pojetím dvou modů lidského poznání – narativního a paradigmatického. Výzkum je zaměřen na rekonstrukci identity subjektu, která se projevuje syntézou vyprávění příběhu.
- 3) Zhodnocení **diagnostické hodnoty asociačního experimentu** u pacientů některých vybraných diagnostických kategorií.
- 4) Výzkum **vývoje dětské řeči** zaměřený na analýzu dětí dvouletých a starších. Předmětem výzkumu je výskyt některých gramatických kategorií, zvláště dětských infinitivů a příčestí, v procesu osvojování dětské řeči.
- 5) Experimenty v oblasti percepce zaměřené na specifikaci podmínek, za nichž dochází k **distorzi vnímání prostoru** a vytvoření počítačového modelu výzkumu.

3. Psychologie zdraví

- 1) Výzkum **sociálně založených nerovností** prokázal, že postavení člověka ve společenské hierarchii může být významnou determinantou jeho zdraví. Z výzkumu provedeného na reprezentativním vzorku populace ČR (N = 2638) vyplývá, že v subjektivně hodnoceném zdraví českých občanů existují sociální nerovnosti, a to v tom smyslu, že osoby s nižším postavením na sociálně ekonomickém žebříčku uvádějí horší zdravotní stav než osoby výše postavené.
- 2) Studie **strategií zvládnutí stresu** se zabývaly vlivem neuroticismu (je spojen s vyjadřováním emocí a fantazijním únikem) a povahou zátěžové situace (s posouzením situace jsou spojeny strategie orientované na řešení problému, vyjádření emocí a sebeobviňování). Výzkum poukázal na relativně nízký přínos osobnostních i situačně kognitivních faktorů pro predikci chování v zátěžové situaci.
- 3) Studie zaměřená na **zneužívání tabáku, alkoholu a nelegálních drog** mezi středoškolskou mládeží (N = 4500) ukázala, že míra rizikovitosti chování středoškoláků ve vztahu k návykovým látkám souvisí s hustotou osídlení. Byl prokázán statisticky významný vztah mezi užíváním alkoholu, tabáku a nelegálních drog. Studie prokázala významnou souvislost mezi zkušeností s nelegální drogou a postojem směřujícím k opakování této zkušenosti.

4. Metodologie

1. Byly zkoumány sémantické a sémiotické aspekty lidské psychiky. V této souvislosti byl zhodnocen **diagnostický potenciál psychosémantických metod**.
2. Výzkum zabývající se počítačovou administrací psychodiagnostických metod a jeho odlišností od klasické procedury tužka-papír, návrh designu metod a **interakcí člověka s počítačem v testové situaci**.
3. Byla standardizována adaptace **české verze Dotazníku bolesti** McGillovy univerzity.
4. Zhodnocení **psychometrických standardů NEO osobnostního inventáře** pro sebeposouzení a posouzení druhého.
5. Studie metodologických souvislostí **narativního výzkumného modu**.
6. Zpracování učebního textu **Základy psychometrie** pro studenty VŠ.

b) výčet několika nejdůležitějších výsledků vědecké činnosti a jejich aplikací;

Uvádíme tři významné publikace, všechny náleží do kategorie badatelský výstup. Úplný seznam publikací za rok 2002 je k dispozici u ředitele ústavu

Říčan, P.: Psychologie náboženství. Praha, Portál, 325 stran (2002).

Klicperová-Baker, M.: The Czech Republic: Transitional Worries. In: V. Shlapentokh & E. Shiraev (Eds.): Fears in Post-Communist Societies. St. Martin Press, Palgrave New York, 29-51 (2002).

Hřebíčková, M., Urbánek, T., Čermák, I., Szarota, P., Ficková, E., Adamovová, L.: The NEO Five-Factor Inventory in Czech, Polish, and Slovak contexts. In: A. J. Marsella (Series Ed.) & R. R. McCrae & J. Allik (Eds.), The Five-Factor Model Across Cultures, New York, Kluwer Academic Publishers/Plenum, 53-78 (2002).

c) případné náměty na zpřesnění Vědní koncepce Akademie věd ČR;

Z dlouhodobého vývoje vědní koncepce AV ČR je nadále patrné, že se v ní psychologicky relevantním tématům nabízí náležitý prostor a poskytuje adekvátní podpora.

d) nejvýznamnější popularizační aktivity pracoviště;

M. Miovský je odborný konzultant a poradce při přípravě a realizaci 8-dílného pořadu ČT1 o drogách (realizace 2002-2003).

Rozhovor s M. Hřebíčkovou „Mám všech pět pohromadě?“ v časopisu Psychologie dnes č.6, 2002 s. 1-3.

Říčan, P., Brichtcín, P. (2002): Dobro, zlo a lidský vztah v jungovské perspektivě.

Psychologie dnes, 8, 1, s. 16-17.

Říčan, P.(2002): Ekologie a náboženství. Psychologie dnes, 8, 10, str. 10-11.

e) domácí a zahraniční ocenění zaměstnanců pracoviště (řády, medaile, ceny, čestné doktoráty apod.);

PhDr. Martina Hřebíčková, PhD. obdržela cenu Otto Wichterleho

f) opatření vyplývající z hodnocení výzkumných záměrů a výsledků pracoviště provedená během roku 2002;

Osobnost:

Z hodnocení výzkumných záměrů vyplývá, že bychom se měli zaměřit na exploraci širšího výzkumného pole než doposud, vzít v úvahu situační faktory a vyvážit výzkum statických a dynamických složek osobnosti.

Plnění: v rámci výzkumu osobnosti se zaměříme na narativní modus organizace osobní zkušenosti a faktory stability a koherence osobnosti v celoživotní perspektivě (časové hledisko) a v situacích životní zátěže (situační hledisko).

Kognitivní psychologie

Doporučeno rozvíjet témata obsažená ve výzkumném záměru na léta 2001-2004 (narativní modus poznávání, osvojování jazyka, metafory, cyberpsychology). Zhodnotit přínos prací Viléma Mathesia a Františka Daneše (jejich přístup ke studiu dynamicky pojaté gramatiky – v souvislosti s výzkumem osvojování jazyka), a vzít v úvahu práce Pražské lingvistické školy.

Plnění: Výzkumy probíhají v oblasti narativní psychologie, osvojování gramatických struktur v raném dětství, pozvolna se zahajuje i výzkum v oblasti cyberpsychologie.

Pražská lingvistická škola i Danešův přístup jsou předmětem studia jako inspirujících zdrojů relevantních výzkumů v oblasti kognitivní psychologie (Sedláková)

Psychologie zdraví

Doporučeno více se soustředit na sociální a kulturní faktory v oblasti výzkumu psychologie zdraví a rozvíjet sociálně-konstruktivistický model psychologie zdraví s přesahem do klinické a poradenské praxe.

Plnění: Pokračuje výzkum sociálních nerovností a srovnávání rizikového chování uživatelů marihuany – s možností srovnání různých kulturních okruhů. Sociálně-konstruktivistický model není explicitně výzkumně rozvíjen.

Metodologie

Doporučeno nadále promýšlet možnosti kvalitativní metodologie v psychologickém výzkumu a její propojování s kvantitativním přístupem. Využít existující software k analýze kvalitativních dat. V oblasti psychologie umění rozvíjet výzkum, který má v českém kontextu dlouhou tradici, a jehož výsledky by mohly být přínosem i v mezinárodním kontextu (věcně náleží i do kognitivní psychologie).

Plnění: Výzkumy kvalitativní povahy se nadále rozvíjejí, zahájili jsme práci s programy SphinxSurvey, NUD*IST . NVivo. Výzkum psychologie umění je po odchodu doc. Viewegha, který jej dosud reprezentoval, zahájen v nových oblastech mladými pracovníky.

Obecná doporučení hodnotitelů

Doporučeno konceptuálně integrovat vědění v různých výzkumných oblastech, v nichž se pracovníci profilují. Ve větší míře publikovat v zahraničních časopisech.

Plnění: Byla dokončena rozsáhlá koncepčně integrující práce o mentálních reprezentacích (kognitivní psychologie). Publikace v zahraničních časopisech jsou spíše sporadické, avšak ve srovnání s předcházejícím obdobím lze zaznamenat určitý kvantitativní nárůst. Snahám o konceptuální integraci by mohla prospět i organizační změna v podobě vzniku oddělení. Vedoucí oddělení budou mít mimo jiné za úkol propojovat výzkumné i teoretické koncepty.

g) další specifické informace o pracovišti, změnách v jeho struktuře a vědecké orientaci, o výsledcích atestací a o překážkách a problémech v činnosti pracoviště.

Příprava na změnu organizační struktury pracoviště. K 1.1. 2003 byla ustavena následující oddělení: psychologie osobnosti, kognitivní psychologie, psychologie zdraví a metodologie. Atestování byli dva pracovníci na základě úspěšně obhájených disertačních prací. Atestace ostatních pracovníků se uskuteční 17.1. 2003.

2. Vědecká a pedagogická spolupráce pracoviště s vysokými školami

Jmenovité zhodnocení všech významných spoluprací pracoviště s tuzemskými vysokými školami:

Kromě pedagogické činnosti pracovníků na vysokých školách, dále pokračuje příležitostná i dlouhodobá vědecká a pedagogická spolupráce s nejbližšími vysokoškolskými pracovišti, konkrétně katedrou psychologie Filozofické fakulty UK, Pedagogickou fakultou UK, Psychologickým ústavem FF MU, katedrou psychologie Fakulty sociálních studií MU, Pedagogickou fakultou MU v Brně, Fakultou informatiky MU v Brně, Podnikatelskou fakultou VUT v Brně, Filozofickou fakultou UP v Olomouci.

a) nejvýznamnější výsledky činnosti výzkumných center a dalších společných pracovišť ústavu s vysokými školami;

Žádné společné pracoviště ústavu s vysokou školou nebylo zatím založeno.

b) nejvýznamnější vědecké výsledky ústavu vzniklé v další spolupráci s vysokými školami;

Sborníky:

Vydán sborník z konference Učitelé a zdraví (Brno, 20.-21.9. 2001) – ve spolupráci s Pedagogickou fakultou MU.

Řehulka, E., Řehulková, O.(Eds.): Učitelé a zdraví. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Pavel Křepela, (2002).

Vydán sborník z konference Sociální procesy a osobnost (Brno, 4.-5.10 2001) – ve spolupráci s FF MU v Brně.

Blatný, M., Svoboda, M., Ruisel, I., Výrost, J. (Eds): Sociální procesy a osobnost 2001. Sborník příspěvků. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Masarykova Univerzita, (2002).

Pořádání konferencí:

1. *Učitelé a zdraví 5* (Brno, 26.–27. 9. 2002), na níž participovali psychologové, pedagogové, lékaři, hygienici a další odborníci z České republiky, ze Slovenska a z Polska.

2. *Sociální procesy a osobnost 5* (Stará Lesná, Slovensko 4.-5.10 2001). PSÚ ve spolupráci s Filozofickou fakultou MU, Ústavom experimentálnej psychológie SAV v Bratislavě a Spoločenskovedným ústavom SAV v Košicích uspořádal 5. ročník konference s mezinárodní účastí.

Společné granty

1. Předpoklady životní spokojenosti současné adolescentní mládeže: osobnost, hodnoty a společenské perspektivy. (GA ČR, 2002-2004, reg.čís. 406/02/1040, Blatný, M., ve spolupráci s katedrou psychologie FF MU v Brně)

2. Vliv psychosociálních faktorů a settingu na aktuální a dlouhodobý efekt užívání kanabisu z hlediska psychiatrických, psychologických a sociálních rizik (GA ČR, 2002-2004, reg.čís. 406/02/1449, Čermák, I., ve spolupráci s katedrou psychologie FF UP v Olomouci)

c) informace o stavu akreditace doktorských studijních programů (DSP).

Byla rozšířena akreditace doktorského studijního programu *Psychologie* se studijním oborem *Sociální psychologie*, který je uskutečňován Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně na Psychologický ústav AV ČR.

**3. Spolupráce pracoviště s dalšími institucemi a s podnikatelskou sférou
Zhodnocení spolupráce s dalšími mimovysokoškolskými výzkumnými a mimoakademickými pracovišti:**

a) společné projekty výzkumu a vývoje podpořené z veřejných prostředků

žádné společné projekty se nerealizovaly

b) výsledky výzkumu a vývoje pro ekonomickou sféru (případně dosažené ve spolupráci s touto sférou) na základě hospodářských smluv:

žádný výzkum se ve spolupráci s ekonomickou sférou neprováděl

c) další významné projekty výzkumu a vývoje formulované prostřednictvím dohod s dalšími institucemi

žádné společné projekty se nerealizovaly

d) odborné expertízy zpracované v písemné formě pro státní orgány a instituce

Několik expertíz pro Akreditační komisi MŠMT (Cermák, Sedláková)

4. Mezinárodní vědecká spolupráce pracoviště

Informace o významných mezinárodních vědeckých spolupracích pracoviště

Pokračovala spolupráce se zahraničními pracovišti, navázaná v předchozích letech (viz výroční zpráva z roku 2001),

Dále byla navázána spolupráce s kolegy ze Švédska, Francie a Polska, jež vyústila ve vytvoření pracovní skupiny, která se bude zabývat aplikacemi nových metod v kulturní psychologii.

a) přehled mezinárodních projektů, které pracoviště řeší v rámci mezinárodních vědeckých programů např. v rámci ESF, NATO, EU, 5RP, UNESCO a dalších

I. Šolcová byla v letech 1999-2002 spoluřešitelkou projektu

„Tackling inequalities in health“ Evropské komise, Hlavního ředitelství pro ochranu zdraví a zákazníka (Health and Consumer Protection Directorate-General), SI2.307498 (2000CVG3-431).

Počet: 1

b) nejvýznamnější vědecké výsledky dosažené v rámci mezinárodní spolupráce;

1. Studie podpořená Sorosovou nadací Research Support Scheme a Grantovou agenturou České republiky - transkulturní srovnání občanských demokratických tendencí v Čechách a na Slovensku s Bulharskem a Běloruskem:

Klicperová-Baker, M., Kovacheva, S., Titarenko, L.: Demokratické postoje ve střední a východní Evropě Výzkumná zpráva pro Research Support Scheme. San Diego State University, USA, (2002, v tisku).

2. Byla navázána spolupráce s Child Study Centre Yale University na international SAHA project (SAHA – Social and Health Assessment)

Cílem projektu je identifikace rizikových faktorů školního, sociálního a zdravotního vývoje mládeže na reprezentativních národních souborech a zpracování mezinárodní srovnávací studie (USA, Kanada, Japonsko, v Evropě např. Velká Británie, Švédsko, Rakousko, Rusko).

Účast v projektu je zakotvena dohodou o spolupráci mezi Child Study Center Yalské univerzity a národními řešiteli (M. Blatný za PsÚ AV, M. Hrdlička za FN v Motole). Americká strana neposkytuje finanční dotaci (přidělen grant v rámci Programu podpory cíleného výzkumu a vývoje AV ČR), umožňuje však využití národních dat v rámci vlastní vědecké činnosti řešitelů.

c) jmenovitě akce s mezinárodní účastí, které pracoviště organizovalo nebo v nich vystupovalo jako spolupořadatel

1. Pátá výroční konference *Učitelé a zdraví*, září 2002. (70 účastníků, z toho 15 ze zahraničí).
2. První ročník konference o kvalitativní metodologii - *Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí* - leden 2002. (40 účastníků, z toho 7 ze Slovenska).
3. Pátý ročník konference *Sociální procesy a osobnost* (Stará Lesná, SR, říjen 2002) - ve spolupráci s Filozofickou fakultou MU, Ústavom experimentálnej psychológie SAV v Bratislavě a Spoločenskovedným ústavom SAV v Košicích.. (50 účastníků, 35 ze Slovenska).

d) výčet jmen nejvýznamnějších zahraničních vědců, kteří navštívili pracoviště AV ČR (špičky v daném oboru, nositelé významných mezinárodních cen atd.);

Prof. Ivo Feierabend, USA

e) počet fungujících meziústavních dvoustranných dohod (tj. dohod, které plně financuje pracoviště a které nesouvisí s mezinárodní spoluprací v rámci dvoustranných meziakademických dohod).

nejsou uzavřeny

5. Předpokládané hlavní okruhy vědecké činnosti pracoviště v příštím roce

Psychologie osobnosti

1. *Celoživotní vývoj osobnosti*. Bude zkoumána prediktivní hodnota osobnostních a behaviorálních charakteristik v dětství a v adolescenci pro předpovídání osobnostních i dalších charakteristik v dospělosti (např. subjektivně vnímaný pocit pohody – well-being). V narativní části projektu bude provedena analýza schémat reprezentace životního směřování (čáry života) a obsahová analýza 56 autobiografických rozhovorů – ve spolupráci s oddělením kognitivní psychologie.

2. *Struktura osobnosti*. Zapojení do mezinárodního projektu Cross-cultural comparison of personality traits, který koordinuje R.R. McCrae (National Institute on Aging, Baltimore, Maryland, USA).

3. *Demokratická osobnost a občanská kultura*. Bude zahájen výzkum občanského étosu. Jde o srovnávací studii, která bude probíhat ve spolupráci se zahraničními vysokoškolskými pracovišti, a to v Bulharsku (universita Plovdiv) a Bělorusku (Universita v Minsku).

4. *Jáský systém*. Bude zahájen výzkum spirituality jako centrálního faktoru při tvorbě hodnotové a mravní orientace mladé generace. Současně bude proveden výzkum vztahu mezi hodnotovými orientacemi (identifikovanými na základě empirické analýzy) a jinými psychickými faktory u mládeže v ČR). V oblasti výzkumu narativního modu organizace zkušenosti bude využito materiálu z longitudinálního výzkumu osobnosti (bod 1) a bude zahájeno shromažďování materiálu v rámci specifických populací (psychiatrickí pacienti). Tato část činnosti bude probíhat ve spolupráci s oddělením psychologie zdraví v rámci výzkumu osobnostních souvislostí zvládání zátěže (coping).

Kognitivní psychologie

1. Výzkum *paradigmatického modu* strukturace individuální zkušenosti: analýza hypotéz a strategií uplatněných při řešení problémů

2. Výzkum vztahu mezi psychickými obsahy s využitím přístroje pro *studium očních pohybů*

3. Studie zabývající se *Alhazenovým přínosem ke studiu zrakového vnímání* – historická analýza.

4. Empirické ověřování *modelů* vycházejících z principů statického a dynamického *mapování sociálních celků*
5. Analýza rozhovorů o životní dráze v rámci výzkumu *narativního modu* – spolupráce s oddělením psychologie osobnosti

Psychologie zdraví

Pokračování výzkumu

1. *sociálních nerovností ve zdraví* a důsledků chronického stresu pro zdraví člověka,
2. *zdrojů a strategií zvládnání stresu,*
3. *psychosociálních determinant životní spokojenosti,*
4. *rizikového chování .*

Metodologie

1. ověřování *teorie odpovídání na položky,*
2. ověřování možností *počítačového adaptivního testování,*
3. publikace teoretických poznatků a výsledků výzkumu z oblasti *psychosémantiky,*
4. ověřování možností *narativního výzkumného přístupu.*

Brno, 17.1. 2003

Doc.PhDr. Ivo Čermák, CSc.
ředitel PsÚ AV ČR

Přílohy:

1) Anotace nejvýznamnějších výstupů

1. Říčan, P: Psychologie náboženství, Praha, Portál, 325 stran, (2002).

Do roku 1989 byla v Československu psychologie náboženství tolerována jen v rámci ateistické kritiky a propagandy. Od roku 1990 se objevují časopisecké články zaměřené na dílčí témata, převážně směřující k využití psychologie v duchovenské práci. Na Slovensku vychází v roce 1996 Strížencova stručná a převážně referátově pojatá "Psychológia náboženstva", jejíž rozšířené a přepracované vydání z roku 2001 je nazváno "Súčasná psychológia náboženstva". V České republice vyšel v roce 1998 stručný "Úvod do psychologie náboženství" švédského religionisty Nilse Holma orientovaný na teorii rolí a čerpající převážně ze skandinávské literatury.

Říčanova monografie je pokusem o syntézu založenou na nejnovější anglicky a německy psané literatuře, přičemž těžiště je ve freudovském a jungovském směru hlubinné psychologie a v humanistické psychologii. Dílo se současně snaží o návaznost na domácí tradici introspektivního popisu psychických jevů a o využití různých teoretických přístupů vhodných ke zkoumání náboženských fenoménů. Psychologie náboženství je pojata jako svébytná religionistická disciplína usilující o porozumění různým typům náboženských prožitků při zachování metodické neutrality. Zvláštní pozornost je věnována současné religiozitě a jejím transformacím v sekularizované Evropě; autor přitom vychází z názoru, že spiritualita je centrální složkou integrované osobnosti, z čehož vyplývá i její nezastupitelná úloha v hledání nové evropské identity.

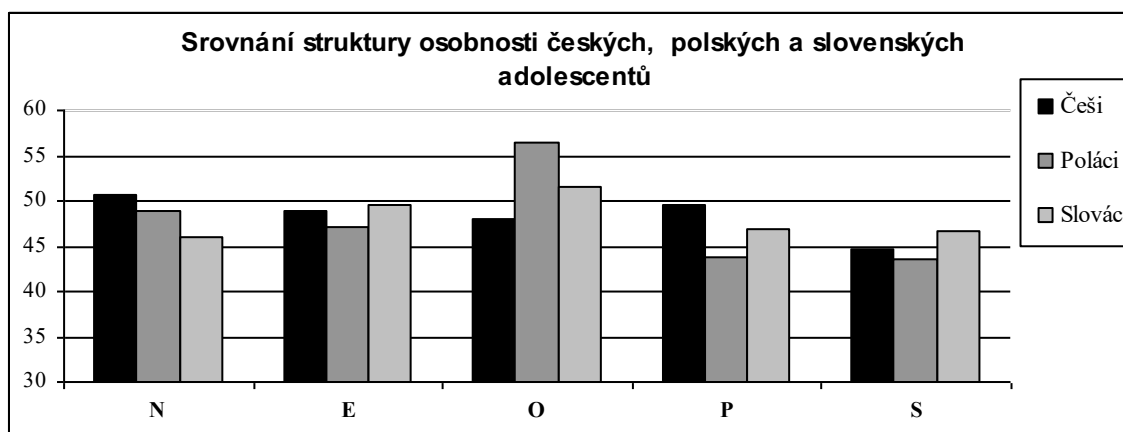
2. Hřebíčková, M., Urbánek, T., Čermák, I., Szarota, P., Ficková, E., Adamovová, L.: The NEO Five-Factor Inventory in Czech, Polish, and Slovak contexts. In: A. J. Marsella (Series Ed.) & R. R. McCrae & J. Allik (Eds.), *The Five-Factor Model Across Cultures*, New York, Kluwer Academic Publishers/Plenum, 53-78 (2002).

Kapitola je věnována ověřování NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, sestaveného pro identifikaci pěti obecných dimenzí osobnosti, v češtině, polštině a slovenštině. Autoři v první části představují psychometrické charakteristiky metody ve třech slovanských jazycích, ve druhé části porovnávají psychometrické údaje NEO osobnostního inventáře s jinými metodami vytvořenými pro zjišťování pěti obecných dimenzí osobnosti. Ve třetí části autoři srovnávají míru pěti obecných charakteristik osobnosti u českých, polských a slovenských adolescentů.

Pětifaktorový model osobnosti zahrnuje charakteristiky neuroticismus (postihuje míru odolnosti vůči psychické zátěži), extraverze (zachycuje míru společenskosti, aktivity a energičnosti), otevřenost vůči zkušenosti (vyjadřuje míru otevřenosti novým zkušenostem a prožitkům), přívětivost (zahrnuje kvalitu vztahů k druhým lidem) a svědomitost (postihuje míru plnění povinností).

Autoři zjistili, že největší rozdíly mezi adolescenty ze třech sledovaných zemí jsou v dimenzi otevřenost vůči zkušenosti. Polští adolescenti se posuzují jako otevřenější ve srovnání se Slováký a Čechy. Adolescenti ze slovanských zemí ve srovnání s americkými adolescenty dosahují relativně nižší míry svědomitosti. Češi se statisticky významně posuzují jako více neurotičtí ve srovnání s Poláky a Slováký a přívětivější ve srovnání s Poláky.

Autoři svým výzkumem naznačují, že postřehy o národním charakteru příslušníků jednotlivých zemí vyslovené historiky, politiky, sociology nebo etnology se odlišují od toho, jak se příslušníci daného národa sami posuzují.

Poznámky: N = Neuroticismus, E = Extraverze, O = Otevřenost vůči zkušenosti, P = Přívětivost, S = Svědomitost.

3. Klicperová-Baker, M.: The Czech Republic: Transitional Worries. In: V. Shlapentokh & E. Shiraev (Eds.): Fears in Post-Communist Societies. St. Martin Press, Palgrave New York, 29-51 (2002)

Přehledová studie je součástí knihy Fears in Postcommunist Societies a mapuje problematiku obav spojených s přechodem k demokracii v České republice. Autorka v úvodu popisuje časovou periodizaci převládajících emocí tak, jak se v procesu přechodu k demokracii projevovaly: porevoluční euforie, rostoucí rozčarování druhé poloviny 90. let a nástup realistických korekcí 10 let po revoluci. Hlavní pozornost věnuje měnící se kvalitě života a popisu hlavních druhů obav: ekonomických, strachu z kriminality, obav z cizinců a terorismu, starosti o životní prostředí atd. Srovnání s ostatními zeměmi vyznívá pro Českou republiku pozitivně. Zatímco ostatní kapitoly knihy popisující situaci v Rusku, Polsku, na Ukrajině, Bělorusku a Litvě hovoří o velmi intenzivních negativních emocích, nezdědka vycházejících z bazálního strachu o ekonomické přežití anebo mající iracionální charakter, české obavy bývají mírnější, méně často se vztahují k ekonomice a jsou ve své podstatě založeny na racionálním odhadu domácí transformace a mezinárodní politické situace. České obavy jsou navíc vyvažovány silným přesvědčením o pokroku v demokratickém procesu.

2) Seznam knižních publikací vydaných na pracovišti (včetně počtu stran).

(Uvedeny jsou knižní publikace, které napsali pracovníci ústavu)

Říčan, P. : Psychologie náboženství. Praha, Portál, (2002). 325 stran

Urbánek, T.: Základy psychometrie. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity (2002). 153 stran

Klicperová-Baker, M.: Political Violence: From Individual Aggression to Terrorism. Montezuma Publishing. (2002). 174 stran

Brno, 17.1. 2003

Doc.PhDr. Ivo Čermák, CSc.
ředitel PsÚ AV ČR